

MARXIZMUS VERSUS PRAGMATIZMUS

(200 rokov vývoja filozofie v USA)

JÁN BODNÁR, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

BODNÁR, J., Marxism versus Pragmatism. Filozofia 31, 1976, č. 6, s. 592–606

The article originated on the occasion of the 200th anniversary of the foundation of the USA. The author investigates certain periods of development in the two hundred years long history of American philosophy. The main attention is devoted to the newer period that of arising of original American philosophical streams, namely to pragmatism. Philosophical reasons of pragmatism and their social-political equivalents are being analysed. In the pragmatic movement there are especially the intentions to integrate certain components of realism, neopositivism and naturalism mostly from the field of science interpretation, scientific methodology and social theory that are dealt with. This integrating effort is in pragmatism, especially in its latest version-neopragmatism connected with broader world outlook implications by the help of which it tries to acquire the position of the main opposition representant against marxism-leninism. The author further admits the pragmatic deformation of marxism, falsification of its basic philosophical starting points, namely in the form of Hook's conception of „authentic marxism“. Concluding the author points out the increasing front of materialistic philosophy which is being formed as connected with scientific-technical development as well as with the political struggle of the USA proletariat.

V posledných rokoch badať narastajúci záujem historikov filozofie o vývin filozofie v Spojených štátoch amerických. (1, s. 17) Najmä dvojsté výročie vzniku USA, pripomínané v tomto roku na severoamerickom kontinente s takou pompéznosťou, podnietilo mnohých k úvahám o celkovom charaktere vývinu filozofie v tejto krajine, jej špecifických črtách i perspektívach jej ďalšieho rozvíjania. Tento záujem je pochopiteľný, ak máme na mysli, že ide o hospodársky najvyspelejšiu, najsilnejšiu kapitalistickú krajinu sveta, krajinu s vysoko rozvinutou vedou a technikou, s ambíciami jej vládnucej triedy diktovať ostatnému svetu „americkú“ alternatívu spôsobu života, myslenia a hodnotenia. Atmosféra glorifikácie americkej sily v oblasti ekonomiky, vedy a techniky má akosi bezprostredne vnucovať predstavu o vysokej (ak nie najvyššej) úrovni filozofického myslenia, samozrejme, reprezentovaného tvorbou buržoáznych filozofov. Nechýbajú dokonca ani názory, že v súčasnej dobe práve táto tvorba predstavuje vrchol rozvoja filozofie vo svete, a to v pomere ku „konzervatívnej“ filozofii prevládajúcej vraj na ostatných kontinentoch sveta.

Buržoázna filozofia v Spojených štátoch amerických nepochybne získala prioritu v porovnaní s ostatnými kapitalistickými krajinami predovšetkým v kvantitatívnych ukazovateľoch. V súčasnej dobe tu vychádza ročne vyše 40 filozofických časopisov, 600 publikácií so špeciálnou filozofickou tematikou. Mimoriadnu aktivitu doma i v zahraničí vyvíja vyše 80 filozofických spoločností. Prudko rastie počet profesionálnych filozofov i poslucháčov filozofie na ame-

rických univerzitách. (2) Pravda, priorita je tu aj v inom: vo vynachádzaní foriem a prostriedkov na znemožňovanie profesionálneho rozvíjania marxistickej filozofie, v bezohľadnom terore voči stúpencom, propagátorom marxizmu-leninizmu.

Dvestoročná história vývoja americkej filozofie je zaiste vnútorne zviazaná s celkovým vývinom filozofického myslenia tejto doby. Je súčasťou dramatického zápasu progresívnych tendencií s retardačnými reakčnými tendenciami, teda zápasu, ktorý zvyrazňuje objektívnu dialektiku prechodu od kapitalizmu k socializmu vo svetovom meradle. Súčasne však ju charakterizujú určité osobitné, špecifické črty odrážajúce zvláštnosti sociálnych, politických a triednych momentov americkej spoločnosti v jednotlivých etapách jej formovania. Práve sociálno-politický a triedny ekvivalent rôznych filozofických koncepcií, vznikajúcich a rozširujúcich sa v USA, nám umožňuje marxistický prístup k postihnútiu a zhodnoteniu špecifických stránok vývoja americkej filozofie. Im chceme venovať pozornosť v našej štúdii, a to predovšetkým v oblasti vývinu buržoáznej filozofie a v konfrontácii s podmienkami, stavom a perspektívami rozvoja marxistickej filozofie na americkom kontinente.

Pokúsme sa najprv o stručný náčrt hlavných špecifických momentov dvestoročného vývoja filozofie v USA. Vývoj americkej filozofie prebiehal v dvoch vývojových etapách. Prvá spadá do obdobia formovania Spojených štátov a charakterizuje ju úplná závislosť od európskej filozofickej tradície. Idealistické pozície reprezentuje v prevažnej miere náboženská filozofia poznačená buď vplyvom berkeleyizmu (S. Johnson, J. Edwards), alebo absolútného idealizmu v podobe tzv. transcendentalizmu (R. W. Emerson). S materialistickými tendenciami sa stretávame v americkej filozofii osvietenstva (T. Jefferson, B. Franklin, T. Paine, T. Cooper), ktorá bezprostredne nadväzuje na európsku osvieteniskú filozofiu a práce francúzskych encyklopedistov.

Oveľa významnejšia je druhá etapa, v ktorej sa formuje vlastná americká buržoázna filozofia s jej typickými črtami zvyrazňujúcimi vnútornú súvislosť filozofického idealizmu so spoločensko-politickým vývojom Spojených štátov amerických po druhej buržoáznej revolúcii r. 1861 až do dnešných čias. S rastom ekonomického potenciálu, presadzovaním imperialistických ambícií americkej buržoázie, ako aj primátu v ideologickom a politickom boji proti vedeckému socializmu, marxizmu-leninizmu presadzuje sa v americkej buržoáznej filozofii aspoň v jej hlavných vývinových trendoch tendencia bezprostrednej apologetiky programu „amerikanizácie“ celkového duchovného vývoja vo svete. Na pôde profesionálnej filozofie sa tento program skrýva v heslách „rekonštrukcie“ filozofie, ohlasovaných tak stúpenkami amerického pragmatizmu, ako aj novopozitivismu, v súčasnom úsilí o „novú syntézu“ filozofie. Tým sa myslí globálna integrácia hlavných prúdov súčasnej buržoáznej filozofie, ktoré stoja v predných pozíciách v boji proti marxisticko-leninskej filozofii. Azda najcharakteristickejším znakom súčasnej buržoáznej filozofie v USA je snaha stať v čele boja proti šíriacemu sa vplyvu filozofických ideí Marxa, Engelsa, Lenina vo svete, proti narastajúcej sile súčasného marxistického filozofického frontu. Integračné tendencie s uvedeným zámerom smerujú nielen na európsky,

ale aj ázijský kontinent. Odrážajú sa na stránkach špeciálneho filozofického časopisu, vydávaného v Spojených štátoch — *Philosophy East-West*, ktorý má „zblížovať dve kultúry“, ako aj na pravidelných konferenciách „filozofov Východu a Západu“, na ktorých sa hľadajú styčné body medzi západnou buržoáznou filozofiou a ázijskou náboženskou filozofiou.

Je pochopiteľné, že „svätá vojna“ proti marxistickej filozofii sa začína zásahmi na domácej pôde, a to nie iba formou teoretických diskusií, ale predovšetkým politickými a inštitucionálnymi zásahmi, ktoré sťažujú formovanie marxistického filozofického frontu v USA.

Americkí historici filozofie s obľubou hovoria o druhej etape vývoja ako o „zlatom veku“ americkej filozofie, o „renesancii“ v americkom filozofickom myslení. (3) Americká filozofia vraj prestala byť satelitom pôvodných filozofických hnutí európskeho kontinentu, skončilo sa epigónstvo. Na scénu rozvoja svetovej filozofie nastúpili nové pôvodné americké filozofické prúdy, prehodnocujúce celú doterajšiu filozofickú tradíciu a prinášajúce nové prístupy k riešeniu základných filozofických problémov. Ako hlavné znaky tejto „renesancie“ sa v rôznych súvislostiach uvádzajú: a) bezprostredné napojenie filozofie na spoločenskú prax, na sféru vedeckotechnického rozvoja. Hlavné trendy filozofického vývoja v USA vraj charakterizuje radikálny odklon od tradičného špekulatívneho spôsobu filozofovania; filozofia sa stala súčasťou celkovej spoločenskej, vedeckej a kultúrnej aktivity, nástrojom pretvárania skutočnosti, formovania nového spôsobu života v intenciách amerického praktikizmu a meliorizmu; b) metódu „čistej špekulácie“ nahradila metódou verifikácie, logickej analýzy a inštrumentálneho použitia; c) radikálne zmenila tematiku filozofického bádania: namiesto budovania filozofických systémov podľa tradičných vzorov, riešenia „večných“ problémov filozofie orientuje záujem na metodológiu vedeckého bádania v oblasti spoločenských a prírodných vied. V teórii poznania opustila kritériá koherencie a korešpondencie a nahradila ich kritériami praxe, konvencie a experimentu.

Ako hlavný výsledok celkovej „rekonštrukcie“ filozofie sa uvádza nová pozícia voči „tradičnej“ filozofii. Pod tradičnou filozofiou sa rozumie materialistická a idealistická línia. Ich „prekonanie“ sa vidí v nahradení „substančionalizmu“ štrukturálnym alebo procesuálnym chápaním skutočností, nahradením pojmu hmota alebo duch ako primárnych filozofických kategórií pojmami „skúsenosť“, „proces“, „vzťah“, „aktivita“, „udalosť“ a pod. V podstate ide o zaujatie známeho „stredného“ filozofického stanoviska medzi materializmom a idealizmom, ktoré v žiadnom prípade nie je pôvodným americkým prínosom do filozofie, ale je sprievodným znakom väčšiny buržoázných a revizionistických prúdov filozofie 20. storočia. V americkej buržoáznej filozofii však toto stanovisko nadobúda osobitný svojráz, ktorý zvlášť zvyrazňuje súvislosť filozofického idealizmu so záujmami „globálnej“ stratégie americkej buržoáznej ideológie a politiky.

Ako vedúce prúdy americkej filozofie 20. stor. sa obyčajne uvádzajú pragmatizmus, realizmus, naturalizmus, personalizmus, analytická, lingvistická filozofia, a v najnovšom období sa začína presadzovať aj fenomenológia a exis-

tencializmus. Ide teda o prúdy, ktoré okrem pragmatizmu v žiadnom prípade nemožno považovať za pôvodný americký prínos do vývinu filozofie. A predsa na americkej pôde nadobúdajú určité špecifické znaky, vytvára sa z nich akýsi osobitný „americký“ variant. Práve v tejto podobe im chceme venovať pozornosť.

Pragmatizmus sa obyčajne pokladá za prvý filozofický prúd amerického pôvodu. Lenin ho charakterizoval takto: „Pragmatizmus vysmieva metafyziku materializmu aj idealizmu, vychvaľuje iba skúsenosť a len skúsenosť, za jediné kritérium pokladá prax, odvoláva sa na pozitivistický prúd vôbec, špeciálne sa opiera o Oswalda, Macha, Pearsona, Poincarého, Duhema, o to, že veda nie je „absolútna kópia reality“, a ... z toho všetkého veľmi šťastne vyvodzuje boha kvôli praktickým cieľom, len pre prax, bez akejkoľvek metafyziky, bez akéhokoľvek vystúpenia za hranice skúsenosti.“ (4, s. 304) Lenin, ako vidno z uvedeného citátu, vystíhol eklektický charakter pragmatizmu, jeho nadväznosť na tradície empirizmu a pozitivizmu. Súčasne postíhol tendenciu hľadania „stredného“ stanoviska medzi materializmom a idealizmom. Podľa nás vystíhol tie stránky pragmatizmu, ktorými mal zohrať — postupne ako sa vyvíjal a dotváral — úlohu *koncentrovanej teoreticko-filozofickej bázy*, formovania svetonázoru kapitalistickej Ameriky 20. storočia. V danom zmysle chceme v našej štúdii nadhodiť a rozviesť myšlienku o vlastnom mieste pragmatizmu v americkej buržoáznej filozofii. Domnievame sa totiž, že to bol a stále ešte je pragmatizmus, ktorý v pomere k ostatným filozofickým prúdum hrá hlavnú, možno povedať rozhodujúcu úlohu v úsilí o integráciu filozofického myslenia v USA v súlade so spoločensko-politickými a triednymi záujmami vládnucej triedy. Pripomeňme si niektoré základné aspekty pragmatizmu.

Americký pragmatizmus, ako to uvádzam vo svojej knihe (5, s. 313—314), nechcel byť už od svojho vzniku „obyčajným“ filozofickým prúdom, podobných množstvu rôznych iných prúdov, reprezentujúcich súčasnú filozofiu. Chcel byť *metódou* a chcel byť *programom*, ktorý by poskytoval teoretickú platformu pre formovanie svetonázoru súčasnej Ameriky. Vytýčil si za cieľ „definitívne“ skoncovať s tradičným poňatím filozofie (v zmysle filozofia perennis) a nastolil tento program jej rekonštrukcie:

a) Pragmatizmus obohatí filozofiu novou metódou, pomocou ktorej vypracuje koncepciu pretvárania skutočnosti podľa potrieb a prania ľudí, koncepciou, ktorá bude „brúsiť idey ľudí pre spoločenské a mravné zápasy ich vlastných dní“.

b) Pragmatizmus urobí prehodnotenie celej doterajšej filozofie podľa toho, ako tie-ktoré filozofické názory prispeli k napredovaniu civilizácie, k pokroku, k rozvoju hospodárskeho i duchovného života, a ako sa osvedčili v praxi.

c) Pragmatizmus bude hľadať vo vede, vedeckej metóde hlavnú oporu filozofie. Predovšetkým zovšeobecni nový pohľad vedy na svet — svet ako nekonečný proces zmeny v nekonečnom čase a priestore, svet bez hraníc, nepodriadený žiadnemu účelu alebo vôli nejakej vyššej bytosti. Podľa vzoru modernej vedy „presunie záujem z toho, čo je estetické, na to, čo je praktické“.

d) Pragmatizmus zreviduje obsah pojmov „skúsenosť“ a „rozum“. Sľu-

boval, že touto revíziou zovšeobecniť to, čo priniesli spoločenské zmeny a výsledky vedeckého bádania v poslednom storočí. Skúsenosť bude chápať ako základnú látku, z ktorej je vytvorená skutočnosť. Rozum zbaví funkcie zákonodarcu, hl'bateľa o transcendentne, a poverí ho „konštruovaním budúcich činov ľudí“.

e) Pragmatizmus vypracuje novú koncepciu skutočnosti. Jej základom bude predstava sveta ako ustavičného, nekonečného procesu tvorenia, vzniku, zanikania, zmien. To, čo doteraz filozofi a veda hľadali vo svete — pevné tvary, idey — treba vraj chápať skôr ako prekážky na ceste k poznaniu takého sveta, ktorý by bolo možné podriaďiť potrebám človeka.

f) Pragmatizmus dá aj logike nový obsah. Prestane byť vedou zaoberajúcou sa zákonmi myslenia, podľa ktorých rozum sformoval svet. Bude mať viac skúsenostnú povahu ako intelektuálnu, bude čo najužšie spojená s predmetnou pravdou a bude vychádzať zo zásady, že súd nie je logickým, ale osobným, psychologickým faktom, že myslenie je v každom prípade odpoveďou na špecifický vonkajší predmet a logično je pokračovaním biologična.

g) Pragmatizmus sa pokúsi aj o nové poňatie mravnosti. Etika sa doteraz zaoberala odhaľovaním konečných cieľov, dokonalého dobra, ktorým dávala pôsobiť ako zvrchovaným, nezmeniteľným zákonom. Podľa pragmatizmu nie je len jeden cieľ, a preto nie je len jedno dobro. Hodnota dobra je výlučne v tom, čo napomáha praktickú činnosť ľudí, čo pomáha pri hľadaní odpovedí na určité situácie. Každá nová situácia má svoje dobro i svoje zlo.

h) Pragmatizmus vrhne nové svetlo aj do problematiky sociálnej filozofie. Otázku vzťahu jednotlivca a spoločnosti bude riešiť tak, že jednotlivca a spoločnosť bude skúmať konkrétne, v ich vývine a pretváraní, a nie abstraktne ako hotové danosti. Veľkú pozornosť bude venovať aj náboženskej otázke, bude skúmať praktický dosah náboženstva a podľa toho ho bude hodnotiť. „Pragmatizmus je rozšírené hľadanie boha.“

Uvedená koncepcia „rekonštrukcie“ filozofie je akýmsi koncentrovaným výťažkom hlavných filozofických ideí, viac alebo menej presne formulovaných „klasikmi“ amerického pragmatizmu — Charlesom Peirceom, Williamom Jamesom a predovšetkým Johnom Deweyom. V danej podobe má všetky znaky konzistentnosti a systematickosti napriek známej skutočnosti, že medzi jej autormi nebola jednota v chápaní pragmatizmu. Ani ďalší stúpenci a propagátori pragmatizmu, tvorcovia tzv. neopragmatizmu, v podstate nezmenili základné myšlienky a ciele nastoleného programu. Skôr ich rozvíjali, upravovali či spresňovali. Ak máme na zreteli sociálny a politický ekvivalent pragmatistickej filozofickej platformy, programu a cieľov „rekonštrukcie“, ukazuje sa nám nová podoba amerického pragmatizmu, na akú nie sme navyknutí z učebníc dejín filozofie alebo z početných rozborov novších filozofických prúdov. Je to podoba prekračujúca rámec bežného filozofického prúdu, či smeru v kontexte s inými prúdmi či smermi. Je to skutočne systematicky načrtnutý filozofický projekt na budovanie svetonázoru vo všetkých dimenziách, v ktorých sa má utvárať duchovný i materiálny život ľudí žijúcich v podmienkach vyspelej kapitalistickej spoločnosti, v súlade so záujmami vládnucej triedy. Súčasne je obrazom ohrani-

čenosti filozofického idealizmu, dôkazom, že hlavný smer jeho vývinu zákonite nadobúda podobu iracionalizmu, voluntarizmu a subjektivismu napriek všetkým pokusom integrovať prvky materializmu, sociálneho demokratizmu a humanizmu.

Uviedli sme už, že v americkej filozofii nášho storočia sa ujímali viaceré filozofické prúdy európskeho pôvodu. Ich predstavitelia, či už v Európe alebo v Amerike, venovali značnú pozornosť kritike pragmatizmu. Terčom ich kritiky bola pragmatická koncepcia prakticismu, znevažovanie tradície, resp. jej násilné deformovanie podľa pragmatického receptu, utilitarizmus a pod. A predsa, ako sa pokúsime ukázať ďalej, ujímanie sa uvedených filozofických prúdov na americkej pôde skôr či neskôr znamenalo ich prispôbovanie hlavným teoretickým východiskám pragmatizmu. Inakšie povedané, ujímali sa predovšetkým tie myšlienky, ktoré boli zlučiteľné s platformou pragmatizmu. Dôkazom toho je najmä história pôsobenia realizmu a novopozitivismu v USA.

V Spojených štátoch amerických pôsobili v prvých troch desaťročiach nášho storočia dve varianty realizmu, čerpajúce z ideových zdrojov európskeho realizmu, najmä z diel G. E. Moorea, A. Meinonga a B. Russella: prvý dostal názov americký neorealizmus, druhý americký kritický realizmus. V oboch prípadoch sa sledoval zámer vytvoriť „americký“ variant realistickej filozofie ako oponenta tradičného, alebo absolútneho či objektívneho idealizmu. Pozoruhodný bol už sám spôsob, akým chceli tento zámer uskutočniť: prvý raz sa totiž stretávame s pokusom o akýsi druh teamovej práce v oblasti filozofie. Roku 1910 sa skupina šiestich amerických filozofov (F. B. Holt, R. B. Perry, T. Marvin, E. G. Spaulding, W. B. Pitkin a W. P. Montague) rozhodla spojiť svoje úsilie a formou kooperácie (podobne, ako sa to robí v oblasti prírodných vied) pracovať na hlavných témach „filozofického realizmu“. Mali viaceré pomenovania: The New Realists, The Six Realists, Naive Realist, Six Little Realists. Spoločným východiskom ich „revolty proti idealizmu“ mali byť predovšetkým dva filozofické postuláty: a) fyzikálne predmety nemožno redukovať na idey; b) predmety našej skúsenosti existujú „mimo“ nej a nezávisle od nej. Súčasne ohlasovali opozíciu voči subjektivismu teóriou „epistemologického monizmu“, t. j. teóriou bezprostrednej alebo tzv. prezentatívnej povahy poznania. Spájali ich aj názor, podľa ktorého realizmu má byť bližšia oblasť vedy, vedeckej metodológie, ako filozofické systémy minulosti, špekulatívny spôsob uvažovania. Niektorí z nich (najmä Montague) vyvinuli úsilie spojiť premisy tzv. naivného postoja ku skutočnosti, postoja, v ktorom bezprostredne akceptujeme reálnosť vecí mimo mňa s platónskou koncepciou existencie podstaty či univerzálií. (6)

Príklad neorealizmov o niečo neskoršie nasledovala iná skupina amerických filozofov, ktorá sa prezentovala spoločnou prácou, vydanou r. 1920 pod názvom *Essays in Critical Realism*. Spoločnou filozofickou platformou skupiny amerických „kritických realistov“ (tvirili ju G. Santayana, C. A. Strong, A. O. Lovejoy, A. K. Rogers, R. W. Sellars, J. B. Pratt a D. Drake) mala byť forma „epistemologického dualizmu“, t. j. učenia o tzv. sprostredkovanej povahe poznania. Podľa nej bezprostredne postihujeme iba „mentálne stavy“, idey

a podstaty, kým vonkajšie predmety a javy vnímame prostredníctvom subjektívnych údajov vedomia — pocitov a vnemov. Skupina sa hneď od začiatku rozchádza v názore na povahu „podstát“. Kým Drake, Strong a Santayana dokazovali objektívnu existenciu podstát ako logických foriem objektov a v zmysle platonizmu im prisudzovali večnú, od objektívneho sveta nezávislú existenciu, iní príslušníci skupiny — Sellars, Lovejoy a Pratt — zastávali názor, že „podstaty“ v platónskej podobe vôbec neexistujú, my sami ich vytvárame ako mentálne produkty z partikulárnych zmyslových údajov.

Predstavitelia realistického hnutia nepochybne patrili k intelektuálnej špičke v americkej filozofii. Sledovali zámer vysokej profesionalizácie filozofie podľa vzoru európskych filozofických škôl, čím kontrastovali s „prízemnou“ filozofiou pragmatizmu, najmä v takej podobe, ako ju propagoval W. James. A práve tejto „prízemnej“ filozofii, hovoriacej „rečou ulice“, bolo určené triumfovať práve v čase, keď sa obidva realistické spolky rozpadajú, keď prakticky prestávajú existovať na scéne americkej filozofie. Americkej buržoázii, najširším maloburžoáznym vrstvám viac imponovala pragmatistická vízia sveta, spoločnosti, formovaných podľa vlastných predstáv a prianí, ako učené úvahy realistov o večných problémoch filozofie. Imponovala im vízia sveta, v ktorom nepôsobia objektívne zákony, reálne procesy utvárania prírodného a spoločenského diania, ale utilitárne záujmy a ciele.

Rozpad realistického hnutia postupuje v dvoch smeroch. Do pozadia sa dostáva problematika tradičného zamerania a s ňou aj autori, ktorí jej venovali pozornosť. Naopak, z postojov realistov sa ujímajú názory inklinujúce alebo priamo zapadajúce do rámca pragmatickej platformy. Holtov a Perryho vplyv sa viaže na ich príklon k behaviorizmu, Montague zase pôsobí svojou svojráznou naturalistickou koncepciou ducha, Lovejoy a Sellars sa približujú k pragmatizmu teóriou skúsenosti a Santayana zase svojou koncepciou „živočíšnej viery“. Nemožno povedať, že by rozklad realistického hnutia znamenal preorientáciu jeho stúpencov na pozície pragmatizmu. Možno však konštatovať, že najviac sa ujímali tie názory realistov, ktoré konvergovali k pozíciám pragmatizmu. Inakšie povedané, bol to práve pragmatizmus, ktorý dokázal integrovaním viacerých prvkov z realizmu ďalej rozvinúť vlastnú filozofickú platformu a posilniť svoj vplyv v americkej buržoáznej filozofii.

Hlavným reprezentantom pragmatizmu a súčasne jedným z najvplyvnejších filozofov v Spojených štátoch bol nepochybne John Dewey. V jeho koncepcii pragmatizmu sú syntetizované základné myšlienky Peircea o experimentálnej a overovacej procedúre ideí, ako aj Jamesove implikácie tohto postoja na oblasti sociálnej etickej problematiky s behavioristickou a inštrumentálnou interpretáciou myslenia a poznania. Na tejto syntetizujúcej báze hľadá Dewey jednotu teórie a praxe, človeka a prírody, subjektu a objektu, faktov a hodnôt, jednotlivca a spoločnosti. Spôsob riešenia tejto jednoty naznačuje jeho definícia pragmatizmu ako „postoja, ktorý vzťahuje každú ľudskú aktivitu, myslenie, cítenie, rozhodovanie „na *dôsledky* vzhľadom na konečný význam a overenie“. Proti koncepcii objektívnych procesov prírodného a spoločenského diania a možnosti ich myšlienkového reprodukcii, determinovanej zákonitou povahou týchto

procesov, proti konštituovaniu poznania a tvorenia pravdivých výrokov v procese odrážania objektívnej skutočnosti subjektom stavia pragmatistickú utilitaristickú koncepciu významu a overovania, ktorá v podstate absolutizuje a ontologizuje ľudský subjekt, dáva mu síce optimistickú, ale fiktívnu úlohu tvorca reality podľa cieľov, významov a overovacích postupov, ktoré si sám určuje a predkladá v súlade s jeho vnútornými záujmami. V podstate je to azda najradikálnejší variant subjektívneho idealizmu, aký poznáme z dejín filozofie. Jeho spoločenské a politické implikácie predstavuje prax amerického expanzionizmu, „globálnej rekonštrukcie moderného sveta“.

A. S. Bogomolov v spomínanej práci *Buržoazna filozofija SŠA XX. veka* charakterizuje pragmatizmus ako verný americký produkt myslenia, ktorý ešte v tridsiatych-štyridsiatych rokoch nášho storočia bol spojený so samou podstatou „amerického ducha“. „Po smrti Johna Deweya r. 1952 — píše — tento prúd nevytvoril mysliteľa, ktorý by mu bol čo i len viac-menej podobný. Možno plným právom povedať, že v prácach Deweya bol definitívne vyčerpaný intelektuálny potenciál pragmatizmu, a jediná cesta, ktorá sa črtá jeho epigónom, je cesta zblížovania s inými filozofickými prúdmi a zrevidovania tradičných pragmatických pozícií.“ (1, s. 260)

Možno súhlasiť s názorom Bogomolova, pravda, s výhradou, že tvorbou Deweya bol vyčerpaný intelektuálny potenciál pragmatizmu iba pokiaľ ide o jeho základné, principiálne východiská. Bogomolov ďalej správne postihol tendenciu súčasného vývoja pragmatizmu zblížovať sa s inými prúdmi. Treba však dodať, že práve toto zblížovanie plní integračné intencie pragmatizmu i jeho ambície syntetizovať nové prvky v súlade s celkovou jeho filozofickou platformou, ako aj s jeho sociálnou a politickou funkciou pri formovaní svetonázoru kapitalistickej Ameriky.

V súvislosti s príchodom Ch. Morrisa, C. I. Lewisa a S. Hooka i ďalších iných na scénu americkej filozofie, hovorí sa o druhej generácii pragmatistov. Pritom ide o zvučné mená v súčasnej americkej buržoáznej filozofii, dokonca aj v ideológii a politike. V oboch uvedených prípadoch ide skutočne o zblížovanie pragmatizmu s inými filozofickými koncepciami. V prípade Morrisa a Lewisa je to logický pozitivizmus, S. Hook sa zase pokúsil „zblížiť“ pragmatizmus s marxizmom.

Pôsobenie novopozitivismu v USA spadá do obdobia premien intelektuálneho záujmu na problémy súvisiace s prudko postupujúcim vedeckotechnickým rozvojom, s akýmsi „objavením“ vedy a techniky ako potenciálnych spojencov budovateľov „nového sveta“. Sám Dewey v početných úvahách propaguje ideu scientizácie všetkých foriem výskumu, ideu vedy a techniky ako najužitočnejších inštrumentov pretvárania skutočnosti. Bezprostredné kontakty s novopozitivistickým hnutím, reprezentovaným v Európe „viedenským krúžkom“, sprostredkoval už v samých začiatkoch tridsiatych rokov Herbert Feigl, ktorý ako Schlickov asistent na viedenskej univerzite publikoval r. 1931 spolu s A. E. Blumbergom v časopise *Journal of Philosophy* článok *Logical Positivism a New Movement in European Philosophy*. Po návšteve Európy a nadviazaní kontaktov s predstaviteľmi „viedenského krúžku“, najmä s Carnapom, začína

propagovať novopozitivismus v USA Ernest Nagel (r. 1936 uverejňuje na stránkach časopisu *Journal of Philosophy* obsiahlu štúdiu *Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe*). V tomto čase sa začína hromadná emigrácia predstaviteľov novopozitivismu do USA: r. 1935 prichádza R. Carnap a nasledujú ho ďalší: H. Reichenbach, Ph. Frank, C. Hempel, R. von Mises i známy logik A. Tarski. Americkú filozofickú verejnosť priamo fascinujú svojou aktivitou i úsilím dostať sa do čela filozofického frontu v USA. Pokúšajú sa organizovať vlastný spolok okolo publikácie *International Encyclopedia of Unified Science*, ktorá prináša obohatenie logických a metodologických výskumov modernej vedy.

Pravda, filozofický front v USA je vtedy značne diferencovaný a pomerne silné pozície si v ňom udržiavajú rôzne idealistické smery nadväzujúce na tradície transcendentizmu a náboženskej filozofie. Pravdepodobne ich predstaviteľov mal na mysli R. Carnap, keď vo svojej autobiografii napísal: „Na niektorých filozofických diskusných mítingoch mal som tajuplný pocit, že sedím uprostred skupiny stredovekých učených mužov s dlhými bradami a v obradných šatách.“ (7, s. 42) Pomerne silný vplyv zaznamenal novopozitivismus na mladú generáciu amerických filozofov, súčasne posilnil pozície mysliteľov pozitivistckej orientácie, logikov, metodológov vedy a pričínili sa aj o rozvoj lingvistickej filozofie na americkej pôde (P. W. Bridgman, C. L. Stevenson, M. Black, N. Malcolm, A. Ambrose, W. V. O. Quine, N. Goodman a i.).

Po príchode „hlavného štábu“ novopozitivistického hnutia do USA začínajú sa prvé konfrontácie predovšetkým s predstaviteľmi druhej generácie amerických pragmatistov. Znamenajú značné zmeny pôvodných východísk novopozitivismu a v konečných dôsledkoch jeho ústup z arény teoretických bojov ako filozofického prúdu. Ťažisko kontraverzie sa sústreďuje predovšetkým na princíp verifikácie, odmietanie metafyziky ako nezmyslu a tzv. emotívnu teóriu morálnych úsudkov. Veľký prelom v novopozitivistickom hnutí znamená práca C. W. Morrisa *Foundations of a Theory of Signs* z r. 1938, v ktorej vystúpil s novou teóriou znakov (tzv. semiotika). Podľa nej každý znak treba skúmať z troch hľadísk: z hľadiska syntaxe, sémantiky a pragmatiky. Úlohou pragmatiky podľa Morrisa je skúmanie znakov vo vzťahu k človeku, ktorý ich používa. Carnap priznáva vplyv Morrisovej teórie na vlastný myšlienkový vývoj. „Dnes — píše — súhlasím s Morrisom, že je urgentná potreba rozpracovať čistú pragmatiku, ktorá by sa mohla stať základnou deskriptívnej pragmatiky.“ (7, s. 861) Morrisov vplyv na novopozitivistické hnutie koniec-koncov nebol iba v tom, že spolu s inými (Tarski, Popper) dokázali obmedzenosť koncepcie redukovania všetkých jazykových vzťahov na vzťahy syntaxe, že vývoj novopozitivismu pokročil od čisto syntaktickej analýzy k sémantike. Sústavne sa usiloval dokázať zhodu viacerých východísk pragmatizmu a novopozitivismu, možnosť vzájomnej konvergenzie. Pozíciu, ktorá by vznikla spojením pragmatizmu s novopozitivismom, nazval „vedeckým empirizmom“. Pozoruhodný v tomto smere je Morrisov článok v XI. zväzku *Knižnice žijúcich filozofov*, venovaný práve Carnapovi, pod názvom *Pragmatism and Logical Empirism*. (7, s. 87—

98) Morris v ňom nielen dokazuje, že viaceré východiská novopozitivismu sú v podstate východiskami pragmatizmu, ale v intenciách pragmatizmu odporúča isté korekcie, ktoré by pomohli ešte viac zblížiť oba prúdy. Práve k týmto korekciám dochádza v priebehu ďalšieho pôsobenia novopozitivismu v USA, ako to dosvedčuje aj sám Carnap v uvádzanom zväzku (týka sa to najmä postoja k metafyzike, povahy morálnych úsudkov, koncepcie fyzikalizmu a tzv. metodologického solipsizmu).

C. I. Lewisa možno považovať za popredného predstaviteľa druhej generácie stúpcov pragmatizmu. Práve v súvislosti s jeho prácami a postojmi v nich sa hovorí o neopragmatizme ako ďalšej vývojovej etape pragmatizmu. Štúdium symbolickej logiky ho priviedlo k názoru o jej efektívnej použiteľnosti v rámci pragmatického chápania funkcie abstraktného myslenia a interpretácie znakov ako korelátu určitého chovania. Jeho príspevky k problematike modálnej logiky, povahy analytických viet a princípu apriori mali značný vplyv na vývin novopozitivismu v USA. Carnap dokonca napísal: „Zdá sa mi, že existuje súlad v hlavných bodoch medzi názormi viedenského krúžku... a názormi pragmatizmu tak, ako ho interpretuje Lewis.“ (8, s. 427)

Prechodný stupeň medzi pragmatizmom a modernou symbolickou logikou nachádza v tzv. „pragmatickej koncepcii apriori“. Ide o status empirického poznania a úpravu jeho pôvodnej naivnej pragmatickej interpretácie. Jeho konceptualizáciu má umožniť nemeniteľná apriórna zložka v našej skúsenosti, ktorá zaobstaráva jej štrukturáciu a systemizáciu. Pragmatický aspekt apriori spočíva v nekonečnej komformite predpovedí, ktoré umožňuje. Lewis sa ďalej pokúša aplikovať pragmatickú teóriu na hodnotové výroky. V protiklade s novopozitivistickou koncepciou hodnotové výpovede nemajú výlučne emotívny charakter, sú prístupné tak isto verifikačným procedúram ako iné empirické výpovede (pozri prácu *Analysis of Knowledge and Valuation*, 1946).

Lewisov konceptuálny pragmatizmus, podobne ako Morrisov vedecký empirizmus, znamená novú vývojovú fázu pragmatizmu. Nedochádza v nej k radikálnej zmene pôvodných filozofických východísk pragmatizmu, ba ani k ústupkom v prospech novopozitivismu. Neopragmatizmus prináša skôr akúsi kozmetickú úpravu naivne, voľne a nezáväzne formulovaných myšlienok prvých priekopníkov pragmatizmu, dáva im systematickejšiu konceptuálnu podobu, precíznejšiu interpretáciu. V takejto podobe ich potom konfrontuje s modernou teóriou a metodológiou vedeckého výskumu, ponúkajúc vlastnú interpretáciu funkcie vedy v procese jej vlastného rozvoja i v spoločenskej praxi. Štádium neopragmatizmu teda zodpovedá štádiu prudkého rozvoja vedy a techniky v USA a jeho úspech je primeraný utilitaristickým zámerom vládnucej triedy, ktorá v súlade so staronovými receptami pragmatizmu kladie dôraz na výlučne inštrumentálny charakter vedy a techniky, na praktické dôsledky, ktoré by zodpovedali jej koristníckym záujmom. Preto je stále aktuálna ponuka pragmatizmu interpretovať vedu v jej čisto prakticistických, utilitárnych zreteľoch, zakrývať vnútorné rozpory a prehĺbujúcu sa krízu kapitalizmu, na ktorej má nemalý podiel aj súčasný rozvoj vedy a techniky vo svojich gnozeologických a sociálnych implikáciách.

Sledovali sme konfrontácie pragmatizmu v jeho vývojových etapách s čelnými filozofickými prúdmi v USA a v tejto súvislosti i jeho úsilie asimilovať tie prvky z nich, ktoré zapadali do rámca jeho ideovej platformy, resp. sľubovali jej doplnenie, posilnenie a upevnenie. Ak sa pragmatizmu toto úsilie darilo, bolo tak preto, že ho s uvedenými prúdmi spájala vnútorná jednota základných filozofických východísk. Ide o filozofické východiská celkovej subjektívno-idealistickej orientácie vo vývine novej buržoáznej filozofie. Darilo sa mu ďalej preto, že ideologické a politické implikácie jeho ideovej platformy najadekvátnejšie postihovali „ducha“ kapitalistickej Ameriky a zodpovedali ambíciám jej vládnucej triedy. Boli to teda *svetonázorové implikácie*, ktoré pomáhali posilňovať pozície pragmatizmu v Spojených štátoch amerických. V prácach amerických pragmatistov je ontologická alebo gnozeologická tematika iba akýmsi prolegomenom k sociálnej a politickej tematike. Presun ťažiska záujmu na sociálne a politické problémy umožňoval prezentovať pragmatizmus ako filozofiu „demokracie“, „slobody“, „liberalizmu“, „sociálneho reformizmu“, „meliorizmu“ a pod.

Ani Spojené štáty americké, podobne ako iné krajiny sveta, nemohli sa vyhnúť vplyvu víťaziacich ideí marxizmu-leninizmu. Vplyv ideí ukazujúcich hlavný smer civilizačného progresu, svetonázorový projekt určujúcej sily tohto progresu — robotníckej triedy — nemôžu zastaviť nijaké bariéry. Túto skutočnosť azda prví na americkom kontinente pochopili pragmatisti. Zaisť nemožno bagatelizovať úsilie predstaviteľov iných idealistických prúdov v USA oponovať filozofickým koncepciám marxizmu-leninizmu. Možno azda povedať, že celková aktivizácia amerického filozofického frontu v našom storočí, najmä v poslednom čase, bola v značnej miere stimulovaná potrebou čeliť vplyvu marxizmu-leninizmu, oponovať jeho teoretickým východiskám a svetonázorovým implikáciám. Išlo však o úsilie nedostatočne ideovo stmelené, príliš sprofesionalizované, často vnútorne rozporné a nekonzistentné. Túto skutočnosť postihol už John Dewey. Svedčí o tom jeho pokus predstaviť pragmatizmus ako konzistentnú filozofickú teóriu, v ktorej ontologické, gnozeologické, logické a etické postuláty vedú k istým svetonázorovým konzekvenciám, majú bezprostrednú vnútornú nadväznosť na ideologickú sféru pôsobenia. Pokiaľ ide o ontologické aspekty, hľadal možnosť oponovať materializmu naturalizmom, pravda, v jeho pragmatickej interpretácii. V rovine sociálnych problémov zase hľadal primeranú alternatívu teórie vedeckého socializmu v koncepciách sociálneho demokratizmu, prispôbeného ideálom amerických buržoáznych revolúcií.

Naturalizmus zaujíma jedno z najvýznamnejších miest v dvestoročnom vývoji americkej filozofie. Jeho vznik, rozvoj a pôsobenie sú spojené s pokrokovými tradíciami boja proti náboženskej filozofii, transcendentalizmu, s pôsobením osvietenскеj filozofie, prenikaním materializmu a uskutočňovaním vedekotechnického rozvoja. Naturalistické tendencie badať aj v realistickom hnutí na začiatku nášho storočia, ktoré sa ujíma predovšetkým v radoch prírodovedne orientovaných mysliteľov Ameriky.

K úsiliu o koncentrovaný prelom naturalizmu do ideového života v USA dochádza tesne po druhej svetovej vojne na Columbijskej univerzite, keď

početná skupina autorov vydáva akýsi manifest naturalizmu pod názvom *Naturalism and The Human Spirit* (1944). Aj keď ide o značne rôznorodú spleť názorov na povahu naturalizmu ako určitej filozofickej doktríny prevláda zhoda v názore, že veda, vedecká metodológia sú určujúcimi predpokladmi poznávania objektívnej skutočnosti. Priestor vedy je neohraničený práve tak, ako je neohraničená skutočnosť, ktorá nás obklopuje, a v tomto priestore nemajú miesto nadprirodzené faktory, činitele alebo javy. Všetko, čo existuje, je prístupné procedúram vedeckého výskumu. Naturalizmus ďalej striktnie odmieta delenie skutočnosti na prírodnú a duchovnú sféru. Človek, jeho psychika, racionalita, duch, sú produktom prírody, sú jej nerozlučnou súčasťou, a preto sú práve tak ako všetky prírodné javy doménou vedeckého bádania.

Tieto aspekty naturalizmu mal na mysli A. S. Bogomolov, keď napísal: „Nepochybne pozitívny je filozofický a sociálnopolitický význam filozofie naturalizmu v ideovom boji súčasnosti. Zahŕnuje v sebe večne živú *materialistickú* tendenciu a jeho predstavitelia neraz prekračujú hranice buržoáznej ideológie, osvojujú si niektoré významné aspekty marxistickej filozofie, alebo samostatne k nim prichádzajú. Hľadanie nových ciest v americkom naturalizme, jeho významné vedecké a humanistické zameranie musia vzbudzovať hlbokú sympatiu a porozumenie.“ (1, s. 308) Bogomolov veľmi správne radí k najvýznamnejším predstaviteľom amerického naturalizmu najmä Ernesta Nágela a Marina Farbera.

Na druhej strane treba vidieť, že americký naturalizmus je názorove značne nejednotný, inklinujúci raz k pozíciám realizmu, pragmatizmu a azda najčastejšie k pozíciám novopozitivismu (napr. E. Nagel). Ani jeho najprogressívnejšie prvky neprekračujú rámec prírodovedného materializmu na jednej strane a politické postoje buržoázneho liberalizmu a demokratizmu na druhej strane. Jeho najcharakteristickejším znakom je absolutizácia „prírodného“ statusu skutočnosti, z toho vyplývajúci fyzikalizmus, biologizmus, ktorý sa snažia uplatňovať aj pri výklade psychických, duchovných a kultúrnych fenoménov. V úsilí oponovať iracionalizmu, subjektivismu stierajú hranice medzi objektívnym a subjektívnym, prírodným a spoločenským, a tým si zatarasujú cestu k pochopeniu dialektiky vývinu myslenia, poznania, ako aj dialektiky spoločenského vývinu.

Z pragmatistov staršej generácie to bol predovšetkým Dewey, ktorý vystihol rastúci vplyv naturalistických koncepcií a sám sa podujal preskúmať možné styčné body medzi pragmatizmom a naturalizmom. Vložil ich v práci *Experience and Nature*, ktorá vyšla r. 1929. „Názov tejto knihy *Skúsenosť a príroda* — píše — chce naznačiť, že filozofia, ktorá sa tu rozvíja, môže byť označená buď ako empirický naturalizmus, alebo naturalistický empirizmus, alebo berúc „skúsenosť“ v bežnom slova zmysle ako naturalistický humanizmus.“ (9, s. 1) V sociálnej sfére problémov skúma vzťah pragmatizmu k naturalizmu v článku uvedeného zborníka pod názvom *Naturalism and Democracy*. Vychádzkovým bodom Deweyovej „filozofie prírody“ je postulát jednoty prírody a skúsenosti, výklad ľudských aktivít ako „prírodných aktivít“. V tejto širokej interpretácii vzťahu skúsenosti ku skutočnosti sleduje zámer integrovať pro-

gresívne, materialistické prvky naturalizmu do rámca svojej pragmatickej koncepcie myslenia a poznávania, budovanej na báze behaviorizmu a instrumentalizmu. V intenciách pragmatizmu interpretuje aj známu Marxovu myšlienku o vzťahu naturalizmu k humanizmu a naopak. Pod humanizáciou prírody pritom rozumie proces pretvárania prírody vo výlučne utilitárnych zreteľoch. Celkove možno povedať, že Deweyove filozofické úvahy o vzťahu skúsenosti a prírody neprekračujú rámec subjektívneho idealizmu. Svedčia o tom aj tieto jeho myšlienky: „Bez slnka, mesiaca a hviezd, hôr a riek, lesov a dolín, zeme, dažďa, vetra by nebolo histórie. Preto veci nie sú vonkajšími podmienkami histórie a skúsenosti, ale sú ich integrálnou súčasťou. Bez ľudského zámeru, interpretácie by tieto veci nemali historickú realitu.“ (9, s. 89)

Dewey vo svojich prácach so sociálno-filozofickou problematikou viac alebo menej zreteľne naznačuje, že pre pragmatizmus sa stáva rozhodujúcou konfrontácia s marxizmom. Dewey poznal diela klasikov marxizmu-leninizmu a v žiadnom prípade nepodceňoval narastajúci vplyv ich ideí, ich rozhodujúci vplyv v boji socializmu s kapitalizmom. Uvedomoval si, že z pozícií tradičného idealizmu v žiadnom prípade nemožno čeliť náporu marxistickej filozofie, opierajúcej sa o poznatky vedy a vedeckú metodológiu. Jeho instrumentalistická verzia pragmatizmu, „naplnená duchom vedy“, mala v jeho predstavách spĺňať historického oponenta marxizmu.

V tomto smere rozvinul mimoriadnu filozofickú a politickú aktivitu možno povedať popredný predstaviteľ súčasnej buržoáznej filozofie v USA Sidney Hook. Celá jeho tvorba je koncentrovaná na konfrontáciu pragmatizmu s marxizmom, a to tak v teoreticko-filozofických, ako aj prakticko-politických zreteľoch. Pripravoval sa na ňu dôkladným štúdiom nielen diel klasikov marxizmu-leninizmu, ale aj diel renegátov marxizmu. Veľkú pozornosť venoval celej histórii rozvoja marxisticko-leninskej filozofie až do súčasnosti. V rokoch 1928–29, počas svojho študijného pobytu v Európe strávil krátky čas na Inštitúte Marxa-Engelsa v Moskve.

Pokiaľ ide o základné filozofické východiská Hookove, možno ho jednoznačne považovať za jeho epigóna Deweya. Bezvýhradne prijíma jeho pragmatickú koncepciu poznania, jeho instrumentalizmus i koncepciu „experimentálneho naturalizmu“. Z tejto pozície sa aj jemu objektívna skutočnosť javí reálnou iba vo forme materiálu, ktorý nadobúda zmysel, štruktúru, vlastnosti iba v dôsledku aktivity subjektu. Poznať skutočnosť znamená zmeniť ju v zmysle potrieb, záujmov človeka: poznanie je slúžkou činnosti; rozumieť znamená konať. Preto nemá zmysel hovoriť o objektívnej zákonitosti reálnych procesov prírodného a spoločenského diania, o možnosti odrážať objektívne vlastnosti predmetov a javov a tým postupne hlbšie a adekvátnejšie postihovať skutočnosť. O akési prehlbenie Deweyovho instrumentalizmu sa pokúša v práci *The Metaphysics of Pragmatism* (1927), v ktorej chce dokázať ontologický status „inštrumentu“. Ako sú rozum, zmysly bytostnými nástrojmi tvorenia skutočnosti, tak je ním každý nástroj, ktorý v podstate znásobuje inštrumentálnu podstatu rozumu a zmyslov.

Oveľa väčšiu pozornosť vzbudila jeho sociálna filozofia, koncipovaná tak-

tiež na báze pragmatizmu. Hook predovšetkým využíva svoju povest znalca, dokonca „stúpenca“ marxizmu, aby zaujal kompetentné miesto v tábore súčasných odporcov marxizmu-leninizmu. Vo všetkých svojich prácach so sociálne filozofickou problematikou sa usiluje dokázať, že leninizmus je revíziou marxizmu, že „sovietsky marxizmus“ nemá nič spoločného s „autentickým“ marxizmom. Podľa neho iba pragmatisti správne pochopili Marxa, jeho filozofiu činu, jeho teóriu sociálnej revolúcie. Absurdnosť tejto Hookovej tézy výstižne postihol Max Eastman v recenzii jeho knihy *Towards the Understanding of Karl Marx* (1933), keď napísal, že je „rozkošne inteligentnou víziou toho, čo by si bol mohol Marx myslieť a povedať, keby bol žiakom Johna Deweya“. (10, s. 183)

Hookova ponuka amerikanizovanej verzie „demokratického socializmu“, v ktorej berie pod ochranu „pravého ducha marxizmu“ a integruje ho do pragmatickej sociálnej filozofie, je číročistým nezmyslom z teoretického hľadiska. Hook sa však zrejme oň ani neusiluje. Ako zatiaľ nepriateľ socializmu, marxizmu-leninizmu sleduje spolu s teoretikmi „západného marxizmu“ hlavný cieľ: znepochodňovať úspechy budovania socializmu v krajinách socialistického tábora, falšovať podstatu marxizmu-leninizmu.

Hookove práce prezrádzajú obavu z prenikavých víťazstiev komunistického hnutia vo svete. Toto hnutie postupne získava stúpenčov aj na pôde USA. Svedčí o tom narastajúca popularita Komunistickej strany USA nielen v radoch robotníckej triedy, ale aj inteligencie. Obrovským zázemím šírenia pokrokových ideí je oblasť vedy, ktorá „rodí materializmus“. Hlbokú pravdu vyslovil Marvin Farber, keď napísal: „Budúcnosť filozofie — to je materializmus.“ (11)

LITERATÚRA

1. Mimoriadne podnetná je napr. práca A. S. BOGOMOLOVA: *Buržoazna filozofia SŠA XX veka*. Moskva 1974.
2. *Pozri American Philosophy in the Twentieth Century*. Ed. by P. Kurtz, New York 1968.
3. RECK, A.: *Recent American Philosophy*. New York 1964.
RECK, A.: *The New American Philosophers. An Exploratism of Thought Since World War II*. New York 1970. Už uvedená publikácia: *American Philosophy in the Twentieth Century*, New York 1968.
4. LENIN, V. I.: *Spisy 14*. Bratislava 1958.
5. BODNÁR, J.: *Od realizmu k iracionalizmu*. Bratislava 1966.
6. Výsledkom kooperácie amerických neorealitov bola spoločne vydaná publikácia r. 1912 pod názvom *The New Realism*.
7. *The Philosophy of Rudolf Carnap*. Ed. by P. A. Schilpp, Illinois 1963.
8. CARNAP, R.: *Testability and Meaning Philosophy of Science*. Vol. 3, no 4, Baltimore 1936.
9. DEWEY, J.: *Experience and Nature*. Chicago 1929 (2. vyd.).
10. RECK, A. J.: *The New American Philosophers*. New York 1968.
11. *Philosophy of the Future: Quest of Modern Materialism*. Ed. by R. W. Sillars, V. I. McGil, M. Farber. New York 1949.

Ян Боднар

Статья была написана по случаю 200-летней годовщины образования Соединенных Штатов Америки. В ней рассматриваются отдельные этапы развития двухсотлетней истории американской философии. Главное внимание автор сосредоточивает на новейшем периоде, периоде возникновения оригинальных американских философских течений, прежде всего на прагматизме. Автор анализирует его исходные философские положения и их социально-политические эквиваленты. Он обращает внимание на намерения прагматистского движения интегрировать определенные элементы реализма, неопозитивизма и натурализма, особенно из области интерпретации науки, научной методологии, социальной теории. Это стремление к интеграции сочетается в прагматизме, особенно в его новейшей версии — неопрагматизме, с более широкими мировоззренческими импликациями, с позиций которых он хочет быть главным представителем оппозиции по отношению к марксизму-ленинизму. Далее автор подвергает критике прагматистские деформации марксизма, искажение его основных философских исходных положений, особенно в виде концепций «аутентичного марксизма» Хука. В заключение он обращает внимание на растущий фронт прогрессивной материалистической философии, которая формируется в связи с научно-техническим развитием и политической борьбой пролетариата США.

MARXISMUS VERSUS PRAGMATISMUS

Ján Bodnár

Die vorliegende Studie wurde zum Anlass des 200. Jubiläums der Vereinigten Staaten von Amerika geschrieben und untersucht die einzelnen Entwicklungsetappen der zweihundertjährigen Geschichte der amerikanischen Philosophie. Besondere Beachtung wird der jüngsten Periode gewidmet, und zwar jener Periode, in der die ursprünglichen amerikanischen philosophischen Strömungen entstanden sind. Vom Verfasser wird vor allem der Pragmatismus untersucht, seine philosophischen Ausgangspunkte und ihre sozialpolitischen Aequivalenten analysiert. In der pragmatischen Bewegung beachtet er die Intention zur Integrierung bestimmter Elemente des Realismus, Neopositivismus und Naturalismus, insbesondere auf dem Gebiet der Interpretation der Wissenschaft, der wissenschaftlichen Methodologie, der sozialen Theorie. Dieses Integrationsbemühen ist im Pragmatismus, vor allem in seiner jüngsten Version — dem Neopragmatismus — mit breiteren politischen Implikationen verbunden, vom Standpunkt welcher er den Hauptrepräsentanten der Opposition gegen den Marxismus-Leninismus vorstellen will. Weiters untersucht der Verfasser pragmatische Deformationen des Marxismus), die Verfälschung seiner grundlegenden philosophischen Ausgangspunkte, insbesondere in Form von Hook's Konzeptionen eines „autentischen Marxismus“. Abschliessend wird auf die anwachsende Front einer progressiven materialistischen Philosophie hingewiesen, die sich in Bezug auf die wissenschaftlich-technische Entwicklung und den politischen Kampf des amerikanischen Proletariats formiert.